

Plukovník doc. Ing. Petr Němec, CSc.

KLAMNÁ ČINNOST V NOVÝCH PODMÍNKÁCH

V souvislosti s konfliktem v Perském zálivu se v části vojenské veřejnosti oživil zájem o problematiku klamné činnosti, kterou s určitým úspěchem využíval Irák proti spojeneckým vojskům především jako prostředek k uchránění životnosti vlastních zbraní, vojsk a objektů a vyčerpání úsilí průzkumu, palebných a úderných prostředků. I spojenci používali v rámci operací Pouštní štít i Pouštní bouře klamnou činnost. Postupně se v odborném tisku objevují informace o tom, jakých bylo klamnou činností dosaženo výsledků a jaké mohou být další perspektivy této součásti přípravy a vedení operace. V souvislosti s přeměnami vojenského umění naší armády bude vhodné analyzovat současný stav a stanovit možnou perspektivu i v této oblasti. Tento článek nechť je chápán jako součást potřebné analýzy, jako jeden z možných přístupů k uvedené problematice.

Klamná činnost je v armádě známa především pod názvem **operační maskování**. Jak lze stručně hodnotit situaci v této části operačního zabezpečení, kam operační maskování patřilo? Základním normativním aktem pro jeho organizaci a řízení je předpis Oper-1-4 Operační maskování z roku 1969, kdy byl vydán jako prozatímní a podle připomínek štábů a škol a v návaznosti na nové bojové a operační řády měl být vydán jako definitivní. Už ta skutečnost, že se tak v průběhu 24 let nestalo, svědčí o tom, jaká pozornost byla operačnímu maskování věnována.

V přípravě velitelů, štábů a vojsk v minulosti mělo operační maskování určité místo. Operační řád tuto součást zabezpečení uváděl, odborný předpis stanovoval cíle, úkoly, zásady řízení, způsoby operačního maskování a další skutečnosti. Teorie operačního maskování byla přebírána ze Sovětské armády v podobě přednášek lektorů, článků v odborných časopisech a při studiu důstojníků a generálů na sovětských školách. V našich podmínkách byla teorie rozvíjena dílčím způsobem, formou jednotlivých statí ve vojenských časopisech, zejména Vojenské mysli. Teoretické poznatky se "udržovaly při životě" v praxi operačních cvičení, kde měla problematika operačního maskování okrajový význam. Nejčastěji, v souvislosti s cvičeními, docházelo k realizaci některých opatření, která lze začlenit do operačního maskování podle plánů generálního štábu a vojenských okruhů.

Operační maskování bylo ve zvláštním postavení. Toto postavení vyplývá z jeho podílu na úspěšném vedení operace. Je totiž úzce spojeno s realizací zámyslu operace, přispívá k dosažení překvapení, je spjata s vojevůdcovským uměním veli-

tele, jeho úspěšná realizace vede k dosažení značných úspěchů a podmínkou jeho efektivnosti je přímé utajení. Tyto skutečnosti vedly k tomu, že na rozdíl od ostatních součástí operačního zabezpečení bylo **operační maskování až nadměrně utajováno** (jako skoro vše v té době) nejen pře případným protivníkem, ale i před vlastní vojenskou veřejností a odborníky. I když neexistuje ucelené zhodnocení dosažených výsledků v rozvoji operačního maskování, lze konstatovat, že došlo již k tolikrát poznané skutečnosti, že věci izolované, bez kontaktu s okolím, bez vnějších a vnitřních vývojových impulsů, začnou stagnovat a posléze zaostanou za těmi částmi svého okolí, které jsou této izolace ušetřeny. Stav, v němž se ocitlo operační maskování v současné době, lze hodnotit v konfrontaci s rozvojem ostatních částí operačního zabezpečení jako **nejhorší**.

V zahraničních armádách, jak lze zjistit z dostupných předpisů a materiálů, se s činností obdobnou operačnímu maskování počítá. Není však striktně vymezena jako samostatná součást zabezpečení. Nejčastěji je tato činnost uváděna jako **klamání protivníka** v souvislosti s hlavní činností vojsk a má napomáhat úspěšnému splnění úkolů. V největším rozsahu je uváděna v Polním řádu americké armády FM-100-5, kde se píše o plánu klamání jako nedílné součásti plánu tažení nebo velké operace. Podrobnosti o způsobu realizace při cvičeních však nejsou k dispozici.

Poznatky z lokálních válek dosvědčují, že klamání bylo při přípravě a vedení operací používáno. Tak tomu bylo při válce v Afganistánu, armády Velké Británie a Argentiny o Falklandské ostrovy, při arabsko-izraelských válkách, válce USA ve Vietnamu atd.

V poslední době se objevuje snaha nahradit výraz operační maskování výrazem novým - **klamná činnost**. Domnívám se, že lze tuto změnu akceptovat. Název klamná činnost vystihuje lépe podstatu a především cíl určité specifické činnosti organizované štáby a prováděné vojsky než výraz operační maskování. Výsledkem, lépe cílem této činnosti je **oklamat, uvést v omyl protivníka a dosáhnout překvapení**. Kromě toho mohou být sledovány i cíle nižšího řádu například snížit efektivnost průzkumných a palébých prostředků, napomáhat uchování bojeschopnosti, ztížit činnost protivníka atd. V tomto chápání název klamná činnost nebo klamání je výstižnější než operační maskování, neboť podstatou a cílem, které jsou v každé činnosti určující, jsou dány do souladu s pojmem, kterým jsou prezentovány. Nejde totiž o to, aby činnosti, objekty a jejich současné a perspektivní stav byly jaksi operačně maskovány a nic víc, ale o to, aby bylo jejich prostřednictvím dosaženo oklamání a následně překvapení. Lze se domnívat, že výraz operační maskování byl převzat v 50. letech od Sovětské armády a sám o sobě měl sloužit k utajování svého skutečného obsahu a cíle. Jistěže mohou být jiné názory, a to zcela protikladné, jak pojmenovat činnost, která je předmětem tohoto článku, ta však nemůže být na škodu tomuto donedávna tabuizovanému tématu.

Potřeba existence klamné činnosti v nových podmínkách přípravy a vedení operací bude dána její prospěšností, to je přínosem k dosažení cílů operace. I když celková nebo parciální kvantifikace jejího podílu na úspěšném splnění cílů operace je obtížně proveditelná, neboť není dosud obvyklé používat kvantitativní a kvali-

tativní kritéria pro hodnocení úspěšnosti operace, lze předpokládat, že klamná činnost si za určitých podmínek podrží význam i v budoucnosti.

- K tomu je ovšem potřebné, na základě současného stavu, určit podmínky a definovat vývojové tendence, které se objevují v klamné činnosti, jejich vztah a tedy i účelnost k vedení operací.

Klamnou činnost lze vymezit jako komplex organizačních, materiálních a praktických úkolů a opatření sladěných vzhledem k úkolům a cílům operace, místu, době a činnosti vojsk zaměřených na oklamání protivníka o zámyslu činnosti vojsk, jejich složení, stavu, vybraných úkolech a opatřeních v období přípravy a vedení operace.

Klamná činnost patří k těm činnostem v rámci operace, které se projevují nepřímým, zprostředkovaným působením na protivníka. Primárně působí na jeho průzkum jako hlavní zdroj informací, které jsou-li hodnoceny jako informace pravdivé, mohou způsobit nesprávné rozhodnutí velitele k vedení operace nebo použití zbraní. Snaha o klamání protivníka byla, je a zůstane součástí přípravy a vedení boje a operace. Bude patřit k umění velitele, k jeho schopnostem vnutit protivníkovi svoji vůli, získat iniciativu, překvapit ho, vytvořit co nejvýhodnější podmínky vlastním vojskům k plnění úkolů a cílů operace. Zkušenosti z mnoha válek ukazují, že oklamáním protivníka bylo dosaženo velkých úspěchů při malých ztrátách osob, potřebě materiálu a času, velikých územních zisků, byla získána iniciativa apod. Oklamání protivníka dává možnost získat výhodu v boji a operaci. V tomto směru zůstane nepochybně klamná činnost jako teorie úzce propojena na principy operačního umění především překvapení a jako praxe na bojovou nebo ostatní činnost vojsk. **Úspěšně prováděné klamání umožní ovlivnit rozhodování protivníka příznivým způsobem ve prospěch činnosti vlastních vojsk.**

Bezesporu si klamná činnost udrží funkci **prostředku, jenž bude působit proti průzkumu protivníka.** Průzkum, který dokáže včas získat potřebné informace jejich uživateli strategickou výhodu a opačně. K eliminaci průzkumu protivníka bude nutné vést boj nejen aktivně, ale i pasivními opatřeními. Rozvoj technických prostředků průzkumu umožňující zjišťování fyzikálních projevů zbraní, jednotek a objektů si vyžaduje, aby při klamné činnosti byly používány prostředky, které jsou zdrojem stejných nebo alespoň obdobných fyzikálních projevů. Současný stav prostředků ke klamání zavedených v armádě je nevyhovující.

Imitovat prostor rozmístění mechanizované nebo tankové divize (pluku), pomocí maket není prakticky možné. Potřebné makety buď neexistují vůbec anebo jejich použití vůči vizuálnímu a technickému průzkumu kvůli jejich nedokonalosti nemá smysl. K imitaci klamného objektu typu divize (pluk) je potřebné vyvinout především moderní makety tanku, BVP nebo OT, děla, automobilu. Operačně-taktické požadavky na tyto makety lze vymezit následujícím způsobem. Musí odpovídat tvarem technice, kterou představují, s detaily velikosti řádově kolem 10 cm, s tvořením maskování povrchu vzhledem k roční době, s přibližně stejnou účinnou odraznou plochou vůči elektromagnetickému záření radiolokátorů, produkovat tepelné záření stejné vlnové délky jako motor a výfukové potrubí této techniky, makety by měly být lehce přepravitelné, jednoduché k instalaci a skladování. Součástí kompletu makety by měl být i maskovací pokryv, prostředky zvukové a dýmové imitace činnosti. Podle informací z odborného tisku jsou makety

s podobnými vlastnostmi ve světě vyvíjeny na bázi nafukovacích gumových prostředků nebo umělých hmot. V rámci bývalé Varšavské smlouvy plnila úkol vývoje prostředků k imitaci NLA NDR a některé typy byly na velmi dobré úrovni. Konstrukce moderní makety splňující výše uvedené požadavky je především technickou záležitostí, objednávku k vývoji s definicí základních požadavků by měl však předložit vševojskový zadavatel. Obdobná situace jako v případě maket pro potřebu mechanizovaného a tankového vojska je i v dalších druzích vojsk. Schází klamný zdroj tepelného záření, zařízení imitující radiové vysíláče, radiolokátory, rušiče, moderní kotoučové odražeče, zdroje dýmu apod.

Při srovnání maket z období 2. světové války a poválečného období, které představovaly jednoduché napodobení tvaru s výše uvedenými požadavky na moderní makety je zřejmé, že došlo k zásadní kvalitativní změně. **Jednou z tendencí projevující se v klamně činnosti je technizace prostředků, spočívající v nahrazování jednoduchých, často improvizovaným způsobem zhotovených maket relativně složitými zařízeními průmyslové výroby.**

Za situace, kdy zjištění objektu zpravodajského zájmu a jeho následné zničení vysoce přesnými zbraněmi je velmi pravděpodobné, stoupá význam ochrany řady z těchto objektů. Týká se to především cílů a objektů, které se vyskytují v malém množství a mají klíčovou roli v řízení vojsk nebo zbraňových systémů. Jedná se zejména o místa velení, řízení zbraňových systémů, radiolokátory PVO, spojovací uzly, prostředky průzkumu, REB, letouny, raketové systémy apod. Vzniká potřeba, aby klamná činnost působila nejen v dřívějším významu, ale stala se i významným prostředkem ochrany vojsk. Prosazuje se tendence **přesunu určitých opatření, především v oblasti imitace (a tím i klamně činnosti) z operačního stupně velení na taktický stupeň do oblasti maskování.**

Ukazuje se potřeba provádět opatření dříve typická pro klamnou činnost všude tam, kde je to účelné, to je i na taktickém stupni u jednotlivých zbraní jako opatření nepřímé ochrany množenin objektů pomocí maket.

Jako příklad může posloužit válka v Perském zálivu, kdy se irácké armádě podařilo použitím množství kvalitních maket imitovat rakety SCUD, letouny, letištní zařízení, velitelská stanoviště a množství pozemní techniky, což vedlo k počátečnímu nesprávnému hodnocení efektivnosti spojeneckých leteckých úderů. Podle informací zveřejněných v tisku provedení maket operačně taktických řízených střel SCUD-B i jejich radiolokační a tepelná signatura byly na vysoké úrovni, makety byly schopny dezinformovat i komplexní průzkum spojeneckých sil, včetně družicového průzkumu, makety se využívaly v kombinaci s dalšími maskovacími prostředky, jako jsou maskovací sítě, radiolokační odražeče a tepelné zářiče. U makety řízené střely SCUD-B jsou pečlivě napodobeny všechny detaily větší než 10 cm a jsou upraveny i pro nastavbu radiolokačních odražečů a tepelných zářičů.

V budoucnu nelze vyloučit stav, kdy vzhledem k poklesu počtu zbraní a bojové techniky, který bude z části nahrazen jejich kvalitou a kdy dále vzrostou náklady na výrobu, budou některá zařízení a opatření typická pro klamnou činnost nedílnou součástí jejich použití. Například nejmodernější typy tanků jsou vybaveny "výstražnými přijímači" signalizujícími jejich ozáření laserem nebo radiolokátorem. Mají pro ochranu k dispozici dýmová zařízení, vyvíjí se dipolové odražeče a zdroje tepelného záření. Tyto prostředky jsou již běžnými u letectva. **V budoucnu se tak**

mohou některá opatření klamné činnosti stát běžnou záležitostí bojového použití zbraní a techniky, popřípadě součástí systému opatření a úkolů s názvem ochrana vojsk.

Klamná činnost bude prostředkem, který napomáhá ochraně a udržení životnosti vojsk při jejich ničení protivníkem. Tím, že se podaří přesvědčit protivníka o existenci klamných cílů a objektů jako skutečných a soustředit jeho palbu a údery na ně, dochází ke stavu, kdy se prodlužuje životnost a funkčnost skutečných objektů, jenž zůstávají uchráněny palebného působení. Protivník přitom vynakládá úsilí vojsk a materiální prostředky "zbytečně" bez efektu ke kterému jsou určeny. Zpětně se tím opět zhoršují jeho možnosti pro vedení operace.

Předpokládaný charakter boje a operace, menší počet zbraní a bojové techniky, jednodušší organizační struktury (například prapor - brigáda - sbor s brigádami), požadavek mobilnosti vojsk a další změny, dávají předpoklad snížení potřeby sil a prostředků ke klamné činnosti. V letech 2. světové války například Sovětská armáda v rámci přípravy některých operací, prováděla klamání o směru hlavního úderu frontu nebo skupiny frontů soustředěním několika tisíc kusů maket a skutečné techniky, především tanků a děl, protože hodnověrnost plnění úkolu to vyžadovala. V dnešní době, kdy nebude k dispozici takové množství zbraní a převahy nad protivníkem bude dosahováno jinými způsoby než jejich hromaděním, nebude nutno v rámci klamné činnosti takto postupovat. Obdobně se změnily i požadavky na velikost prostorů a dobu trvání jednotlivých úkolů a opatření. Objevuje se možnost, zejména u tankového, mechanizovaného vojska a dělostřelectva, snížení potřeby maket k imitaci skutečných zbraní, bojové techniky a dalšího materiálu k demonstrační činnosti, což by mohlo vytvořit výhodnější podmínky pro klamnou činnost.

Na rozdíl od minulosti, kdy byla klamná činnost spojena především s ofenzivní, útočnou činností vojsk, je potřebné položit **důraz na klamnou činnost v průběhu obranných operací. Rozpracovávat úkoly, opatření a způsoby klamné činnosti využitelné v přípravě a vedení obranné operace.** Přitom vzít v úvahu měnící se charakter těchto operací. I když obranné operace ve srovnání s útočnými mají menší dynamiku (z hlediska vlastních vojsk), nelze u nich v budoucnosti jednoznačně předpokládat takový statický charakter jako tomu bylo v nedávné minulosti, by byla obrana založena především na úporném držení území s relativním dostatkem sil a prostředků, na stabilní frontě a omezeném manévru. V příštích obranných operacích nutno vedle pevného držení území ve větší míře počítat i s mobilní (pohyblivou) obranou, odchodem (ústupem) vojsk, překvapeními, manévry apod. Na tuto skutečnost nutno reagovat takovými úkoly, opatřeními a způsoby klamné činnosti, které budou "schopny udržet krok" s vedením operace. Takovými opatřeními mohou být zejména demonstrační činnost, dezinformace a taková činnost vojsk, která nebude jednoznačná, ale naopak, s možností různých variant plnění úkolů a bude se zakládat sama o sobě na možnosti klamání protivníka. Klamat přímo vojsky, jejich operační sestavou, možnostmi manévru, nečekanými způsoby činnosti apod. Má-li klamná činnost sehrát účelnou roli při zabezpečení vojsk je nutné dále rozpracovávat její teorii s důrazem na aktuální úkoly přípravy a vedení operací.

Poznatky z lokálních válek v poválečném období ukazují na určitý **posun v realizaci činnosti od opatření a úkolů ve prospěch pozemních vojsk k zabezpečení a ochraně letectva, prostředků PVO, získání vzdušné nadvlády a ovládnutí éteru**. Zejména za války USA ve Vietnamu a v izraelsko-arabských konfliktech, byla prováděna rozsáhlá demonstrační činnost skupinami letounů, bezpilotních prostředků a balonů vůči průzkumu a protivzdušné obraně. Jejím účelem bylo aktivovat systém radiolokačního průzkumu vzdušného prostoru, zjistit systém velení a spojení, odhalit prostředky REB, donutit ke vzletu letectvo a zjistit palebné prostředky PVO.

Touto rozsáhlou a koordinovanou demonstrační činností se podařilo vytvořit výhodné podmínky pro zahájení války údery letectva, raket a mohutným rušením, což mělo často rozhodující význam pro celou válku. Posledním takovým příkladem byla válka spojeneckých ozbrojených sil proti Iráku. Efektivnost jejich úderů byla však z části eliminována právě maskováním s klamnou činností. V mnohem větší míře než doposud bude v **budoucnosti nutné rozvíjet klamnou činnost v letectvu, protivzdušné obraně, radioelektronickému boji, průzkumu, velení a spojení**.

Poznatky z válek i názory na zahájení možné války ukazují na **tendenci posunu klamné činnosti výrazně do doby před zahájením ozbrojeného střetnutí**. I když zahájení války po kratším období příprav nelze vyloučit, předpokládá se vzhledem k nízkým mírovým počtům většiny armád, nutnosti jejich mobilizačního a operačního rozvinutí potřeba několika týdnů až měsíců bezprostředních příprav ozbrojených sil na válku. V tomto období bude veden protivníky intenzivní průzkum k získání maxima zpráv jako podklad k efektivní přípravě a následnému vedení operací. Tato skutečnost si vyžaduje, aby operační maskování bylo prováděno již v tomto období jako nedílná součást výše jmenovaných opatření nebo jako součást opatření k odvrácení napadení a to v úzké spojitosti se strategickou klamnou činností.

Objevuje se tendence, aby některá opatření klamné činnosti vytvářela podmínky pro zvýšení životnosti vojsk tím, že budou prováděna již od nejnižších organizačních stupňů u zbraní a jednotek v boji a budou jejich součástí. Avšak velikost některých opatření, především **množství použitých materiálů, doba plnění úkolu, plošný rozsah a specifická prací si pravděpodobně vyžadují existenci jednotek nebo útvarů klamné činnosti**, zřejmě na stupni armádního sboru, divize PVO, letecký svazek (svaz), případně vojenské velitelství. Dá se předpokládat, že v budoucí poloprofesionální armádě bude položen důraz především na vytváření bojových jednotek a jednotek zabezpečení se složitou technikou a speciálním výcvikem. K nim jednotky předurčené pro klamnou činnost zřejmě patřit nebudou. Tyto jednotky by však mohly být v míru na snížených počtech a rozvíjeny v době příprav k odvrácení konfliktu nebo vytvářeny při mobilizaci. Nebo při jejich vytváření postupovat, analogicky jako v případě týlového a technického zabezpečení, zdravotnické služby, spojení a přenést úkoly klamné činnosti z polních vojsk na teritorium nebo vojska územní obrany (podobný typ vojsk) a přidělovat je k použití polním operačním svazům (svazkům). O podřízenosti takových jednotek, jejich vybavenosti materiálem a technikou, začlenění do některého druhu vojsk, by měl rozhodnout především účel ke kterému budou nejčastěji používány.

V současné době existuje v sestavě armádního sboru jako jednotka pro klamnou činnost ženijní maskovací rota ženijního technického praporu ženijní brigády, u letectva letecký maskovací prapor. Kromě těchto hlavních jednotek a útvarů lze částečně na některá opatření využít i další, zejména ženijní a letecké jednotky a útvary.

Tendenci, která se prosazuje obecně ve vojenství a zasahuje do klamné činnosti, je **používání objektivních exaktních metod hodnocení efektivity**. I když si klamná činnost v sobě podrží značný díl invence, originality a při realizaci bude vždy spojena s válečným uměním jedince a štábu, nestačí již pouhá zkušenost a intuice. Jako perspektivní se ukazuje využívání matematických metod založených na pravděpodobnosti, statistice a zejména modelování situací s využitím výpočetní techniky. Uplatnění nalézá hodnotová analýza k posouzení ekonomické efektivity klamné činnosti. Doposud největší uplatnění našly tyto metody v oblasti protivzdušné obrany, to je tam, kde vůči sobě působí technické systémy jejichž činnost lze matematicky popsat.

Klamná činnost bude i v budoucnu **napomáhat** ke splnění úkolů a cílů operace. Uvedené tendence a podmínky vymezují **klamnou činnost jako podpůrný a zabezpečovací systém úkolů a opatření** vůči rozhodující činnosti vojsk, to je ničení protivníka. Toto vymezení zařazuje klamnou činnost jednoznačně do oblasti zabezpečení, respektive operačního zabezpečení.

Realizace způsobů klamné činnosti ukazuje na přímou souvislost především s maskováním v rámci ženijního zabezpečení a použitím dýmu v chemickém zabezpečení. Nově se formuje vazba na radioelektronický boj především část rušení prostředků protivníka. Klamná činnost si podrží spojení s průzkumem jako prostředkem, který bude tvořit zpětnou vazbu umožňující posoudit její působení na protivníka.

Vzhledem k rozsáhlé orientaci na vedení průzkumu technickými prostředky využívajícími různé části elektromagnetického spektra se bude dále prohlubovat vazba klamné činnosti na PVO (především radiotechnické vojsko), letectvo a spojení při jejichž použití má činnost elektronických prostředků zásadní význam.

V kontaktu s těmito druhy operačního zabezpečení, ale i s využitím technického a týlového zabezpečení se bude realizovat klamná činnost v budoucnu. **Lze předpokládat, že klamná činnost nepřekročí rámec zabezpečení**, možno však očekávat její vnitřní vývoj stimulovaný potřebami vedení operací a možnostmi aplikace poznatků rozvoje vědy a techniky.